

XALQARO VALYUTA BOZORINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI

Togayniyazov Shoxzodbek Ural o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Moliya kafedrası assistenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalqaro valyuta bozori rivojlanishining jahon moliya arxitekturasiga ta'sirini o'rganib chiqildi. Tadqiqot davomida turli jihatlar, jumladan, xalqaro moliya bozoridan kapital jalb qilishning iqtisodiy mohiyati, nazariy va huquqiy asoslari, kapital jalb etishning hozirgi holati tahlili, adabiyotlar tahlili, tadqiqot loyihasi o'rganildi. Tadqiqot natijasida xalqaro valyuta bozorining rivojlanishi bilan bog'liq muammolar va imkoniyatlarni yoritib berdi. U yanada samarali va barqaror valyuta bozorini rivojlantirish uchun mustahkam me'yoriy-huquqiy bazalar, bozor shaffofligini oshirish, risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish va investorlarni himoya qilish choralarini kuchaytirish zarurligini aniqlandi.

Kalit so'zlar: valyuta bozori, jahon mliyaviy arxitekturası, xalqaro pul o'tkazmalar, forex, qimmatli qog'ozlar bozori, S&P 500, monetar siyosat.

АНАЛИЗ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО РЫНКА

Тогайниязов Шохзодбек Урал угли
Ташкентский государственный экономический университет
Ассистент Кафедры финансов

Аннотация. В данной статье также изучено влияние развития международного валютного рынка на мировую финансовую архитектуру. В ходе исследования были изучены различные аспекты, в том числе экономическая сущность, теоретические и правовые основы привлечения капитала с международного финансового рынка, анализ современного состояния привлечения капитала, анализ литературы, исследовательский проект. В результате исследования Т. выделил проблемы и возможности, связанные с развитием международного валютного рынка. Определено, что для развития более эффективного и стабильного валютного рынка необходимо укрепление нормативно-правовой базы, повышение прозрачности рынка, совершенствование практики управления рисками, усиление мер защиты инвесторов.

Ключевые слова: валютный рынок, мировая финансовая архитектура, международные денежные переводы, форекс, фондовый рынок, S&P 500, денежно-кредитная политика.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE INTERNATIONAL CURRENCY MARKET

Togainiyazov Shokhzodbek Ural ogli
Tashkent State University of Economics
Assistant of Department of Finance

Annotation. This article also examines the impact of the development of the international currency market on the global financial architecture. During the study, various aspects were studied, including the economic essence, theoretical and legal foundations for attracting capital from the international financial market, analysis of the current state of attracting capital, literature analysis, and a research project. As a result of research identified the problems and opportunities associated with the development of the international foreign exchange market. It was determined that in order to develop a more efficient and stable foreign exchange market, it is necessary to strengthen the regulatory framework, increase market transparency, improve risk management practices, and strengthen investor protection measures.

Keywords: foreign exchange market, global financial architecture, international money transfers, forex, stock market, S&P 500, monetary policy.

Kirish.

O'zbekiston sharoitida xalqaro valyuta bozori rivojlanishining jahon moliya arxitekturasiga ta'siri alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston bozor iqtisodiyoti rivojlanayotgan davlat sifatida keyingi yillarda turli iqtisodiy va moliyaviy islohotlarni boshdan kechirmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi farmoning 117-maqsadida Bank tizimida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, valyuta siyosatini yanada erkinlashtirish, birjadan tashqari valyuta bozorini mustahkamlash zarurligi belgilangan.

Adabiyotlar sharhi.

O'zbekiston Respublikasining pul-kredit tizimini va xalqaro valyuta integratsiyasi jarayonlarini o'rganish bo'yicha Xamdamov(2022) ilmiy ishlarida ko'rishimiz mumkin

Forvard valyuta bozorining o'ziga xos jihatlarini Ghorbani va Babaei (2014), valyuta bozorining algoritmi Melvin va Taylor (2009), Forex bozorida texnik tahlilning ishlatilishi Taylor, Allen (1992) va Neely (1997) maqolasida, Fundamental tahlilning ishlatilishini esa Frankel, Froot (1990), rasmiy xabarlarining Valyuta bozoriga ta'sirini Sarno va Taylor (2001) ishlarida ko'rishimiz mumkin.

Hindiston misolida valyuta bozorining aksiyalar bozoriga ta'siri Mishra (2004), Valyuta bozorining moslashuvchan gipotezalarini Neely va boshqalar (2009), mikrostruktural gipotezasini Lyons (1995) ilmiy ishlarida ko'rishimiz mumkin.

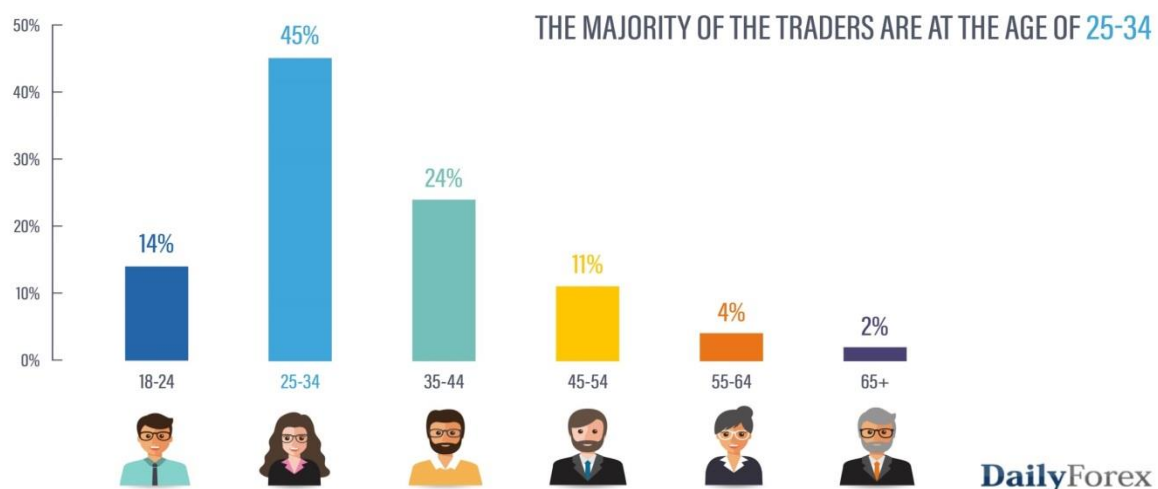
Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolada ilmiy abstraktsiyalash, empirik, tasviriy statistika, ekspert baholash, guruhlashtirish, dinamik tahlil usullaridan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Xalqaro moliya bozoridan kapital jalb qilishning hozirgi holati global kapital oqimining o'zgaruvchan dinamikasini va jahon moliyasining o'zgaruvchan manzarasini aks ettiradi. Ushbu vaziyatni tahlil qilish chegaralar bo'ylab kapital oqimiga ta'sir qiluvchi asosiy ko'rsatkichlar, tendentsiyalar va omillarni baholashni o'z ichiga oladi. Tahlil qilishda quyidagi jihatlarni ko'rib chiqish mumkin:

Kapitalning kirib kelishi va chiqishi: kapitalning kirib kelishi va chiqib ketishining qonuniyatlarini o'rganish mamlakat yoki mintaqaning sof kapital holati haqida tushuncha beradi. Ushbu tahlil to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TDI), portfel investitsiyalari va transchegaraviy kapital oqimining boshqa shakllarining hajmi va tarkibini baholashni o'z ichiga oladi. Bu turli mamlakatlar yoki mintaqalarning investitsiya yo'nalishlari sifatidagi jozibadorligini va bu oqimlarni harakatga keltiruvchi omillarni tushunishga yordam beradi.

1 -rasm. FOREX ishtirikchilarining yosh kesimida taqsimoti
(Daily Forex 2022)

Rasmdan ko'rish mumkinki, FOREX ishtirikchilarining 45% ni 25-43 yoshliklar tashkil qiladi.

1- jadval

Mashhur valyutalar ro'yxati va ularning tegishli kodlari²⁹

Valyuta	Kod
AQSH dollari	USD
Evro	Yevro
Yapon iyesi	JPY
Britaniya funti	GBP
Kanada dollari	SAPR
Avstraliya dollari	AUD
Shveysariya franki	CHF

Valyuta bozori bozor soatlarida kuniga 24 soat ochiq. Deyarli barcha provayderlar, shu jumladan FOREX.com, hafta davomida tanaffuslarsiz narxlarni taklif qiladi.

2- rasm. FOREX bozorining mamlakatlar kesimida ish vaqtlari³⁰

Jadvaldan ko'rish mumkinki yil Valyuta bozori bozor soatlarida kuniga 24 soat ochiq.

Quyidagi grafik shuni ko'rsatadiki, ko'plab moliyaviy aktivlarda bo'lgani kabi, valyuta savdosining katta qismi dilerlar va boshqa vositachilar o'rtasida.

Kulrang maydon so'rovga javob bergan mingdan ortiq muassasalar qatoriga kiruvchi ikki diler o'rtasidagi qismni bildiradi. So'nggi yillarda diler ichidagi ulush umumiy hajmning taxminan 40% ni tashkil etdi.

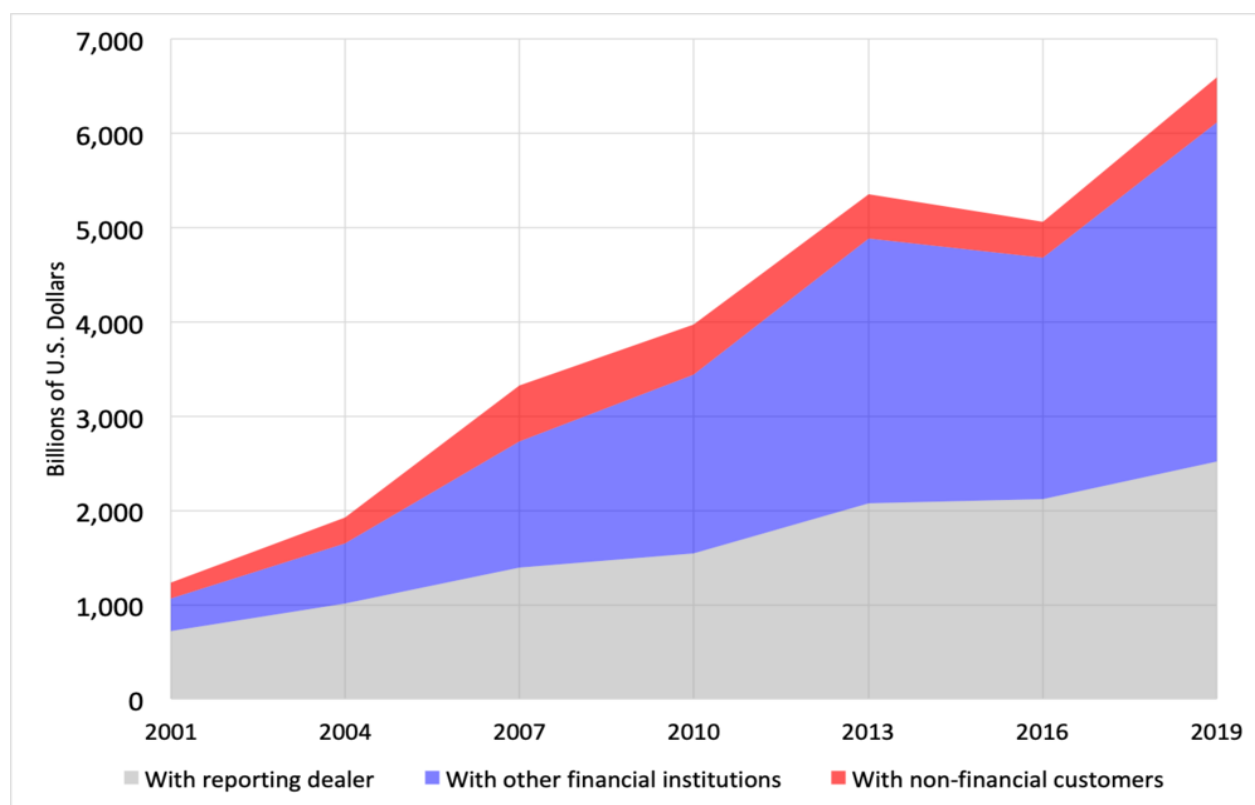
Ko'k maydon so'rov ishtirokchilari va boshqa moliya institutlari o'rtasidagi savdoning ulushidir. Bu hozirda hajmning yarmidan ko'pini tashkil qiladi.

Nihoyat, biz moliyaviy bo'lmagan mijozlarga, qizil maydonga keldik. Bu erda raqamlar oddiyoq - jami 10% dan kam. Dollar bilan aytganda, bu yakuniy foydalanuvchilar kuniga 500 milliard dollardan kam valyuta savdolarida qatnashadilar.

Darhaqiqat, bir qator o'lchamlarda dollar hukmronligi saqlanib qolmoqda. Misol uchun, BIS joylashuvi bo'yicha bank statistikasini ko'rib chiqsak va evrodagi transchegaraviy pozitsiyalarning to'rtidan uch qismi evro hududida joylashgan deb faraz qilsak (shuning uchun biz ularni yo'q qilishimiz kerak), biz AQSh dollarining barqaror ikki baravarga to'g'ri kelishini ko'ramiz. barcha transchegaraviy bank majburiyatlarining uchdan bir qismi.

²⁹ Muallif ishlanmasi.

³⁰ Muallif ishlanmasi.

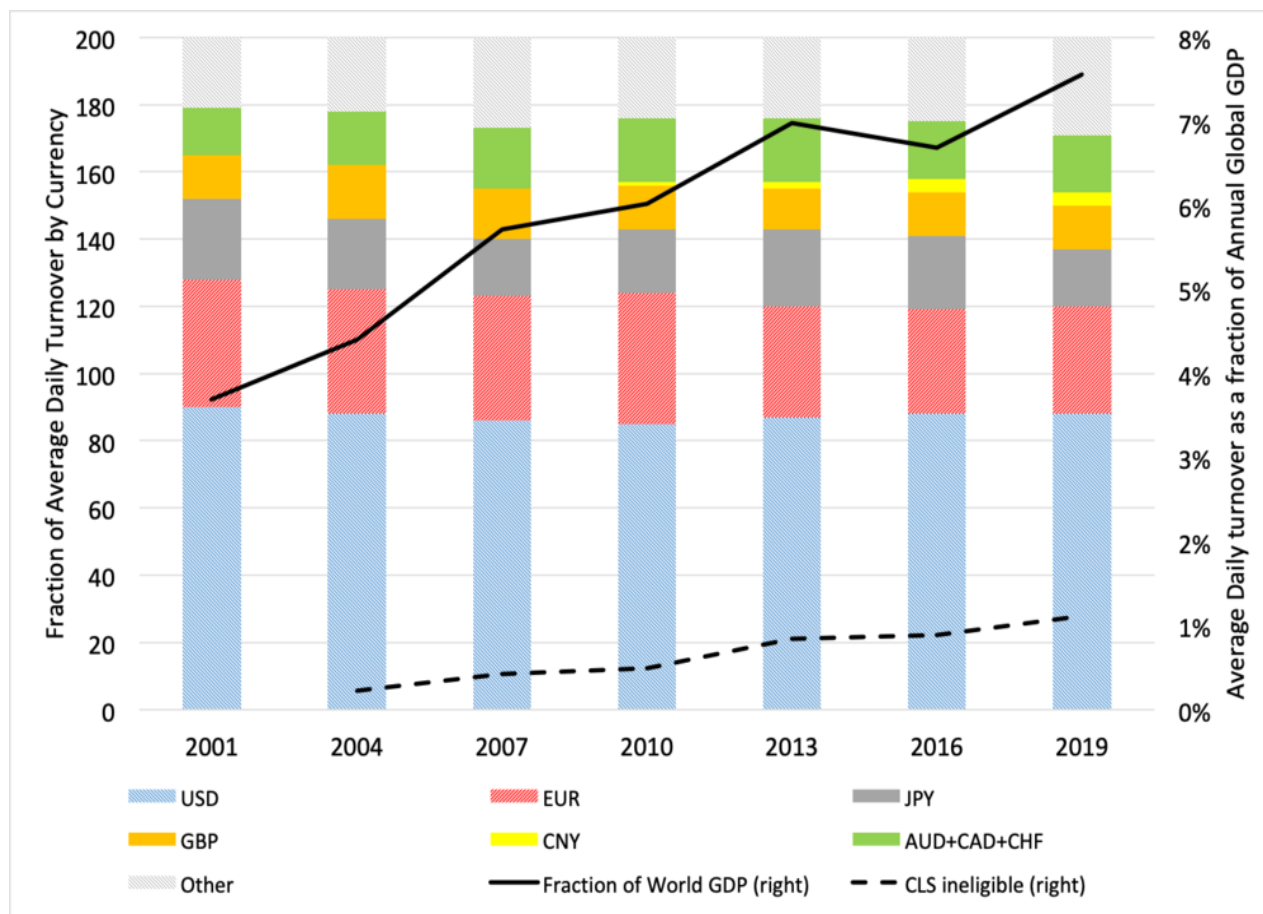
**3-rasm. Kontragentlar bo'yicha o'rtacha kunlik valyuta savdosi hajmi³¹
(millard AQSH dollari, 2001-2019)**

AQSH dollarining hukmronligi uchun bir necha ehtimolli tushuntirishlar mavjud. Birinchisi, inertiya va o'zgartirish narxi, ayniqsa kuchli tarmoq effektlari mavjudligida. Bu ma'lum bir valyuta va dunyodagi boshqa 180 yoki undan ortiq valyutalarning har biri o'rtasida likvid bozorlarga ega bo'lgan bitta global raqamga ega bo'lish samaralidir. Buning qanchalik tejamli ekanligini tushunish uchun, agar bizda har bir valyuta juftligi o'rtasida alohida bozor bo'lsa, bizga 16 000 ta bozor kerak bo'lardi! Dollarning hukmronligining ikkinchi sababi, nisbatan past xavf sifatida qabul qilingan yirik AQSh dollari moliyaviy bozorining mavjudligidir. Bir taxminga ko'ra, AQSh moliya tizimi global tizimni tashkil etuvchi qariyb 400 trillion dollarning chorak qismini tashkil qiladi. Evro hududi taxminan bir xil o'lchamga ega bo'lsa-da, evro hududi moliya bozorlari kamroq integratsiyalashgan. Uchinchidan, oxirgi nuqta bilan bog'liq holda, investorlar go'yo Qo'shma Shtatlar transchegaraviy kapital oqimlarini cheklashning deyarli imkonini yo'qdek harakat qiladilar: har doim mablag'larni olib kirish va chiqarish mumkin bo'ladi. Nihoyat, investorlar AQSh g'aznachilik qimmatli qog'ozlarini risksiz aktivga eng yaqin narsa deb bilishadi.

Ushbu bosqichda dunyoda chuqur va ochiq kapital bozorlari bilan bir xil uzoq muddatli barqarorlik tarixiga ega bo'lgan boshqa yurisdiksiya yo'q. Packer, Shrimpf va Sushko ta'kidlaganidek[9], bu, albatta, Xitoy renminbi aylanmasining juda pastligining katta sababidir, hatto Xitoy iqtisodiyoti kelgusi o'n yil ichida Qo'shma Shtatlarni ortda qoldirishga tayyor bo'lsa ham (xarid qobiliyati pariteti bo'yicha Xitoy allaqachon kattaroq).

Xulosa qilish kerakki, valyuta operatsiyalari hajmi juda katta bo'lib qolmoqda va birinchi navbatda moliyaviy vositachilar orasida bo'lsa ham tez o'sib bormoqda. Savdo yirik rivojlangan mamlakatlar valyutalaridan uzoqlashgani sababli, hisob-kitob tizimlari xavfsizlikni ta'minlash uchun moslashishi kerak bo'ladi. Nihoyat, AQSh dollari hech bo'lmaganda hozircha o'zining ustun mavqeini saqlab qolishi mumkin. Biz bir necha marta ta'kidlaganimizdek (bu erda, bu erda va bu erda), Qo'shma Shtatlar savdo dollarda yuritilishi va chet elliklar, ham hukumatlar, ham xususiy investorlar katta dollar aktivlariga ega bo'lishidan katta foyda oladi. Biroq, bizning fikrimizcha, AQSh siyosatchilariga bo'lgan ishonch pasaymoqda, AQSh iqtisodiyoti esa global ahamiyatini pasaytirishda davom etmoqda. Binobarin, boshqa hukumatlarning likvidlik va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash qobiliyatining ortib borishi dollarning "o'ta katta imtiyozi" uchun haqiqiy xavf tug'diradi.

³¹ Muallif ishlanmasi.

4- rasm. Valyuta savdosi hajmining valyuta bo'yicha va jahon yalpi ichki mahsulotidagi ulushi sifatida (chiziq)³², 2001-2019-yillar

Jadvalga qarab, birinchi navbatda, savdolarining 88% ning bir tomonida (ko'k chiziq) AQSh dollari borligiga e'tibor bering. Ayni paytda, 2001-yildan beri evro (qizil) 38% dan 32% gacha tushdi. Va renminbi (sariq) noldan 4% gacha ko'tarilgan bo'lsa-da, sakkizinchi bo'lib qolmoqda.

Darhaqiqat, bir qator o'lchamlarda dollar hukmronligi saqlanib qolmoqda. Misol uchun, BIS joylashuvi bo'yicha bank statistikasini ko'rib chiqsak va evrodagi transchegaraviy pozitsiyalarning to'rtidan uch qismi evro hududida joylashgan deb faraz qilsak (shuning uchun biz ularni yo'q qilishimiz kerak), biz AQSh dollarining barqaror ikki baravarga to'g'ri kelishini ko'ramiz. barcha transchegaraviy bank majburiyatlarining uchdan bir qismi.

Har yili boshqa mamlakatlarda yashovchi mehnat muhojirlari o'z vatanlariga pul jo'natadi. Bir mamlakatda ishlab topilgan va boshqasiga yuborilgan pul oqimi pul o'tkazmalari deb ataladi. Pul o'tkazmalari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va rivojlanish yordamidan tashqari, xalqaro pul o'tkazmalarining asosiy shakllaridan birini tashkil qiladi.

AQSh, Kanada, Yaponiya va Buyuk Britaniya kabi rivojlangan davlatlar pul o'tkazmalari oqimidan ko'ra ko'proq pul o'tkazmalariga ega.

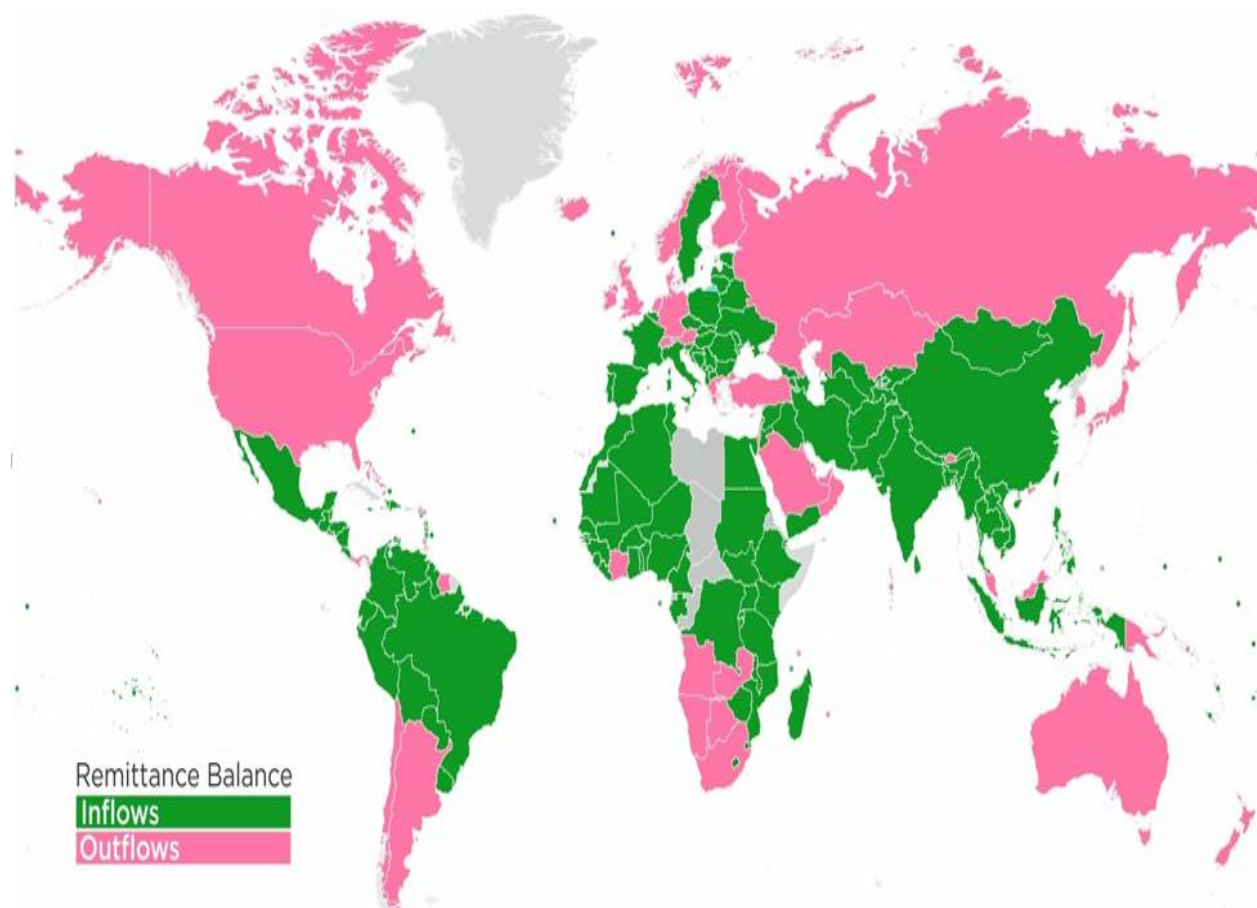
Hindiston, Misr va Braziliya kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda pul o'tkazmalari oqimidan ko'ra ko'proq pul oqimi bor.

Pul o'tkazmalari oqimlari mintaqaviy naqshlarga mos keladi. Masalan, Sharqiy Yevropa va Markaziy Amerikada ko'proq, Yaqin Sharq va Shimoliy Yevropada esa ko'proq oqim mavjud.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar yoki rivojlanish yordamidan farqli o'laroq, pul o'tkazmalarining aksariyati davlatga emas, balki jismoniy shaxslarga yuboriladi. Pul o'tkazmalari ko'pincha oziq-ovqat va uy-joy kabi asosiy ehtiyojlar uchun ishlatiladi.

Bizning eng so'nggi vizualizatsiyamiz Jahon bankining 2019-yil aprel oyidagi Migratsiya va pul o'tkazmalari ma'lumotlaridan foydalanib, har bir mamlakat ko'proq pul o'tkazmalarini jo'natadimi (chiqib ketadimi) yoki ko'proq pul o'tkazmalari oladimi (oqimlar). Pushti rang bilan bo'yalgan mamlakatlar ko'proq oqim hajmini ko'rsatadi, yashil esa kirishning yuqori hajmini bildiradi.

³² Forex.com 2019

5- rasm. Jahon pul o'tkazmalari bozorining surati, 2022-yil (Yashil-kirim, pushti-chiqim)³³

Mikro darajaga nazar tashlasak, pul o'tkazmalari mamlakatlar va mintaqalar bo'yicha qanday o'zgarishi haqida yaxshiroq tasavvurga ega bo'lishimiz mumkin. Quyidagi vizualizatsiyada biz har bir mamlakatning pul o'tkazmalari oqimi va oqimini xaritada ko'rsatamiz. Mamlakatning kattaligi pul o'tkazmalari hajmini ko'rsatadi (mamlakatlar qanchalik katta bo'lsa, pul o'tkazmalari shunchalik ko'p). Pushti va yashil soyalar ham kirish va chiqish hajmiga to'g'ridan-to'g'ri proporsionaldir. Barcha pul qiymatlari AQSh dollarida ifodalangan. Dunyo mamlakatlari orasida AQShdan eng ko'p 68 milliard dollarlik pul oqimi bor. Aksincha, Meksikadagi deyarli barcha pul o'tkazmalari tushum (32,3 milliard dollar) hisoblanadi. Karib havzasidagi mamlakatlar pul o'tkazmalarining ko'p qismini pul o'tkazmalari tashkil etadimi yoki yo'qmi, katta farq qiladi, Markaziy va Janubiy Amerikadagi mamlakatlar esa ko'proq pul o'tkazmalariga ega. Bir nechta e'tiborga molik istisnolar Chili, Argentina va Panama bo'lib, ularning barchasida tashqariga chiqish hajmi yuqori.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot xalqaro valyuta bozori rivojlanishining jahon moliya arxitekturasiga ta'sirini o'rganib chiqdi. Tadqiqot davomida turli jihatlar, jumladan, xalqaro moliya bozoridan kapital jalb qilishning iqtisodiy mohiyati, nazariy va huquqiy asoslari, kapital jalb etishning hozirgi holati tahlili, adabiyotlar tahlili, tadqiqot loyihasi o'rganildi.

Tadqiqot natijalari jahon moliyaviy arxitekturasini shakllantirishda xalqaro valyuta bozorining muhim rolini ta'kidlaydi. Xalqaro valyuta bozorining rivojlanishi kapital oqimlari, moliyaviy barqarorlik, bozor integratsiyasi va global miqyosdagi me'yoriy-huquqiy bazaga chuqur ta'sir ko'rsatishi kuzatildi. Valyuta bozori transchegaraviy operatsiyalarni osonlashtirish, valyuta risklarini boshqarish va xalqaro manbalardan kapital jalb qilish uchun muhim platforma bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, tadqiqot xalqaro valyuta bozorining rivojlanishi bilan bog'liq muammolar va imkoniyatlarni yoritib berdi. U yanada samarali va barqaror valyuta bozorini rivojlantirish uchun mustahkam me'yoriy-huquqiy bazalar, bozor shaffofligini oshirish, risklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish va investorlarni himoya qilish choralarini kuchaytirish zarurligini aniqladi.

³³ Forex.com 2019

Adabiyotlar/Jumepamypa/Reference:

- Frankel, J. A., & Froot, K. A. (1990). Chartists, fundamentalists, and trading in the foreign exchange market. *The American Economic Review*, 80(2), 181-185.
- Ghorbani, N., & Babaei, E. (2014). Exchange market algorithm. *Applied Soft Computing*, 19, 177-187.
- Lyons, R. K. (1995). Tests of microstructural hypotheses in the foreign exchange market. *Journal of Financial Economics*, 39(2-3), 321-351.
- Melvin, M., & Taylor, M. P. (2009). The crisis in the foreign exchange market. *Journal of International Money and finance*, 28(8), 1317-1330.
- Mishra, A. K. (2004). Stock market and foreign exchange market in India: are they related?. *South Asia Economic Journal*, 5(2), 209-232.
- Neely, C. J. (1997). Technical analysis in the foreign exchange market: a layman's guide. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, (Sep), 23-38.
- Neely, C. J., Weller, P. A., & Ulrich, J. M. (2009). The adaptive markets hypothesis: evidence from the foreign exchange market. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 44(2), 467-488.
- Sarno, L., & Taylor, M. P. (2001). Official intervention in the foreign exchange market: is it effective and, if so, how does it work?. *Journal of Economic Literature*, 39(3), 839-868.
- Taylor, M. P., & Allen, H. (1992). The use of technical analysis in the foreign exchange market. *Journal of international Money and Finance*, 11(3), 304-314.
- Xamdamov Sh. (2022) O'zbekiston Respublikasida innovatsion rivojlanish va inklyuziv o'sishning xalqaro ko'rsatkichlari tahlili/19-Xalqaro iqtisod, moliya va biznes konferentsiya materiallari to'liq maqolalar. 282-288-bet. Praga, Chexiya